

JERZY ADAMCZYK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Wydział Teologiczny

Możliwość udziału kobiet w ministerialnej posłudze Kościoła

The Possibility of Women's Participation in Ministry in the Church

Współczesne agresywne ruchy feministyczne wkraczają także na teren Kościoła katolickiego, głównie w Niemczech, Francji, Anglii, Holandii, w niektórych krajach Afryki, a zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych, gdzie stają się wprost patologią społeczną. Niejednokrotnie słyszy się o rzekomej, ogromnej dyskryminacji kobiet w Kościele, który według zrzeszonych w tych ruchach i ich liderów, jest zdominowany przez mężczyzn. W mediach nagłaśnia się tezę, według której kobiety są spychane na dalszy plan, jako katolicy „drugiej kategorii”.

Należący do wspomnianych ruchów i ich przywódcy walczą nie tylko o zatarcie naturalnych różnic pomiędzy kobietą a mężczyzną¹, ale także o zamazanie różnic między świeckimi a duchownymi, czego jaskrawym przykładem jest domaganie się święceń kapłańskich dla kobiet. Spotykając się natomiast ze zdecydowaną odmową Kościoła katolickiego rezerwującego świecenia kapłańskie tylko dla mężczyzn², posądza się go o antyfeminizm.

I choć jest rzeczą bezsporną, że święcenia kapłańskie mogą przyjąć wyłącznie mężczyźni (por. kan. 1024)³ to przecież kobiety mogą odgrywać (i faktycznie to czynią) istotną rolę w Kościele⁴. Nie tylko z tytułu posiadania kapłaństwa wspólnego

¹ Zob. W. Góralski, *Udział kobiet w kapłaństwie Chrystusa*, „Miesięcznik Pastorski Płocki” 80 (1995) nr 11, s. 553.

² Zob. Jan Paweł II, *List Apostolski „Ordinatio sacerdotalis” Papieża Jana Pawła II o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom* (22 maja 1994 r.), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 15 (1994) nr 8, s. 7-9.

³ Por. tamże nr 1 i 4; por. Góralski, *Udział kobiet*, dz. cyt., s. 553-554.

⁴ Zob. Kongregacja Nauki Wiary, *List do biskupów Kościoła Katolickiego o współdziałaniu mężczyzny i kobiety w Kościele i świecie* (31 maja 2004) nr 16, „Wiadomości Diecezji Łowickiej” 13 (2004) nr 3, s. 21-22.

(powszechnego)⁵, ale także na podstawie posłania kościelnego, pełniąc rozmaite urzędy kościelne dostępne świeckim (por. kan. 228 i 224 oraz 145 § 1)⁶. Takie stanowisko Kościoła wobec roli kobiet w Kościele wyartykułował Jan Paweł II w Posynodalnej Adhortacji Apostolskiej *Ecclesia in Europa* gdy pisał: *Należy sobie życzyć, [...] aby – dla umożliwienia kobietom pełnego udziału w życiu i misji Kościoła – ich zalety zostały w większym stopniu dowartościowane, również przez powierzanie im funkcji kościelnych, jakie prawo wyznacza osobom świeckim* (nr 43)⁷.

Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez Jana Pawła II w 1983 r. stanowi jednoznacznie w kan. 208, że z *racji odrodzenia w Chrystusie wszyscy wierni są równi co do godności i działania, na skutek czego każdy, zgodnie z własną pozycją i zadaniem współpracuje w budowaniu Ciała Chrystusowego*. Świeccy więc zgodnie z własną pozycją i zadaniem współpracują w budowaniu Kościoła (por. kan. 96, 204 § 1, 211, 216, 231 § 1, 296, 394 § 2, 781). Należy nadto podkreślić, iż odnowiony Kodeks Prawa Kanonicznego swoją zdecydowaną opcję na rzecz udziału świeckich w misji Kościoła usankcjonował w kanonach, w których zobowiązuje duchownych do popierania zadań świeckich w Kościele (kan. 275 § 2, 394 § 2, 519, 529 § 2)⁸.

W niniejszym artykule uwaga zostanie skierowana przede wszystkim na możliwość udziału kobiet w ministerialnej posłudze w Kościele, na podstawie upoważnienia hierarchii kościelnej⁹. Ujawni się, że kobiety mają analogiczne możliwości

⁵ Zob. Góralski, *Udział kobiet*, dz. cyt., s. 553-554.

⁶ Oczywiście zakłada to posiadanie odpowiednich przymiotów i przygotowanie do pełnienia określonego urzędu (por. kan. 149 § 1-2); por. T. Blot, *Le curé, pasteur. Étude historique et juridique*, Paris 1997, s. 241; por. J. Fuentes, *The Active Participants in Catechesis and their Dependence on the Magisterium (Canons 773-780)*. „*Studia canonica*” 23 (1989) vol. 2, s. 384.

⁷ Jan Paweł II, Posynodalna Adhortacja Apostolska *Ecclesia in Europa* (28 czerwca 2003), „*L'Osservatore Romano*” wyd. pol. 24 (2003) nr 7-8, s. 4-39.

⁸ Termin „świeccy” odnosi się zarówno do mężczyzn, jak i do kobiet bez żadnego zróżnicowania. Takie rozumienie terminu „świeccy” odnosi się też do osób, które podjęły jakąś formę życia konsekrowanego, ale bez sakramentu święceń (por. kan. 207). W niniejszym artykule traktującym o roli kobiet w misji Kościoła będzie używane zamiennie słowo kobieta (zarówno żyjąca jakąś formą życia konsekrowanego jak i kobieta świecka) i świecki.

⁹ Należy zauważyć, że udział świeckich w ministerialnej posłudze w Kościele nie jest zwyczajnym zadaniem świeckich, nie jest im ontologicznie przypisany. Choć laicy na mocy chrztu i bierzmowania mają fundamentalną zdolność do uczestnictwa w urzędowej posłudze Kościoła (por. kan. 225 § 1), to jednak istnienie takiej zdolności nie zmienia stanu prawnego świeckich i konsekwentnie różnego rodzaju apostołów (laikatu i duchowieństwa) (por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, Instrukcja *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej* (4 sierpnia 2002 r.) nr 7, 23, Watykan 2002. (Odtąd: Instrukcja *Kapłan, pasterz i przewodnik*). Mimo istnienia generalnej zdolności laikatu do pełnienia posługi w Kościele, udział świeckich w pewnych zadaniach duchowieństwa domaga się aktu hierarchicznego, pewnego nadania misji (misji kanonicznej, pozwolenia, zgody, dopuszczenia przez odpowiedniego przedstawiciela władzy kościelnej. Zob. np. kan. 230 § 3, 756 § 1, 759, 774 § 1, 775 § 1, 804 § 1, 805) (por. F. Lempa, *Pojęcie i podział władzy w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*. „*Kościół i Prawo*” t. 6, s. 236-237; por. J. Manzanares, *Posługiwanie osób świeckich w Kościele posoborowym*. „*Communio*”; wyd. pol. 7 (1987) nr 3, s. 96-

w kwestii powierzania im funkcji i zadań kościelnych, jakie prawo Kościoła wyznacza osobom świeckim, co niewyświęceni mężczyźni¹⁰. Prawodawca kościelny tym samym całkowicie przewycięża dawny problem, co do możliwości wykonywania przez nie mających święceń kapłańskich (a więc i kobiet) współpracy z posługą kapłańską. Jest to z pewnością nobilitacja kobiet i ich promocja w Kościele¹¹.

Kobiety bowiem do Kościoła należą i ten Kościół stanowią. Wspólnie razem z pasterzami stanowią Lud Boży. Wspólnie uczestniczą w potrójnej misji Kościoła: uświęcającej, prorockiej i królewskiej, choć zgodnie swoją własną specyfiką właściwą świeckim. Stąd można mówić o autentycznym posłannictwie kobiet w Kościele¹². Generalną zasadę odnoszącą się do udziału kobiet w urzędowej posłudze w Kościele zawiera kan. 228 § 1. A więc katolicy świeccy, jeśli odpowiadają wymogom kanonicznym, mogą być dopuszczeni do pełnienia niektórych urzędów i zadań kościelnych¹³, jak również przepis kan. 129 § 2, który otwiera dla kobiet możliwość udziału w kościelnej władzy jurysdykcyjnej, którą piastują duchowni, w celu niesienia pomocy tym, którzy ją piastują z racji przyjętych święceń¹⁴.

97). Niektóre bowiem formy apostołstwa świeckich są ściśle zależne od hierarchii kościelnej, która w określonych sytuacjach udziela niewyświęconym misji, czyli mandatu danemu przez kompetentną władzę. Ponieważ ukazana kwestia nie jest prawem własnym świeckich, należy mówić o ich współpracy, współdziałaniu w urzędowej posłudze Kościoła. *Współpracować nie znaczy bowiem zastępować* (Kongregacja ds. Duchowieństwa, Papińska Rada ds. świeckich, Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Kongregacja ds. Biskupów, Kongregacja ds. Instytutów życia Konsekwowanego o Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Kongregacja Nauki Wiary, Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów, Papińska Rada ds. Interpretacji Tekstów Prawnych, Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów, *Ecclesiae de mysterio* (15 sierpnia 1997) (odtąd: Instrukcja *Ecclesiae de mysterio*). Wprowadzenie, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 19 (1998) nr 12, s. 31).

¹⁰ Jedyne w dziedzinie udziału świeckich w misji uświęcania spotykamy się z wyłączeniem kobiet od przyjmowania posługi lektoratu i akolitatu (kan. 230 § 1). Por. W. Góralski, *Udział świeckich w sprawowaniu władzy rządzenia w Kościele*, „Chrześcijanin w świecie” 20 (1988) nr 7, s. 83; por. J. Krukowski, *Prawa i obowiązki laikatu w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, „Chrześcijanin w świecie” 151(1983) nr 5, s. 67; por. N. Ruf, *Das Recht der katholischen nach dem neuen Codex Iuris Canonici für die Praxis erlutert*, Freiburg 1984, s. 77; por. Manzanares, *Postulowanie osób świeckich*, dz. cyt., s. 103-105; por. T. Amaral, *Świeccy w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, „Communio”. wyd. pol. 7 (1987) nr 3, s. 33.

¹¹ Zob. szerzej, M. Stasiak, *Sytuacja prawna kobiety w Kościele według Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 34 (1987) z. 5, s. 85-111.

¹² Por. J. Dyduch, *Postannictwo świeckich w Kościele w świetle II Polskiego Synodu Plenarnego*, „Prawo Kanoniczne” 47 (2004) nr 3-4, s. 25.

¹³ T. Pawlúk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 48; por. S. Euart, *Parishes without a resident pastor: Reflections on the provisions and conditions of canon 517 § 2 and its implications*, „The Jurist” 54 (1994) s. 372; por. Blot, *Le curé, pasteur*, dz. cyt., s. 240; por. E. Corecco, *Ius et communio*, t. 2, Piemme 1997, s. 307; por. Krukowski, *Prawa i obowiązki*, dz. cyt., s. 66.

¹⁴ Por. Corecco, *Ius et communio*, t. 2, dz. cyt., s. 300; por. W. Góralski, *Lud Boży. Kościelne prawo osobowe*, Częstochowa 1996, s. 37-39; por. J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. 1. Ks. 1. Normy ogólne*, Poznań 2003, s. 213.

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie wielu możliwości aktywnego partycypowania kobiet na równi z laikami mężczyznami w ministerialnej posłudze w Kościele, co stanowi jeden z bardziej charakterystycznych rysów nowego ustawodawstwa.

Zarysowanie stanowiska najwyższego ustawodawcy w nadmienionej wyżej kwestii zostanie zaprezentowane w trzech punktach odpowiadającym uczestnictwu laikatu w kapłaństwie Chrystusa i Jego potrójnej misji: prorockiej, kapłańskiej i królewskiej.

I. UDZIAŁ W POSŁUDZE NAUCZANIA

Sobór Watykański II naucza: *Święty Lud Boży ma udział także w proroczej funkcji Chrystusa, szerząc żywe o nim świadectwo, przede wszystkim przez życie wiary i miłości, i składając Bogu ofiarę chwały, owoc warg wyznających imię Jego* (KK nr 12). Cała wspólnota Kościoła jest zatem odpowiedzialna za depozyt wiary powierzony przez Jezusa Kościołowi, aby go z pomocą Ducha Świętego przechowywał, strzegł, głosił, wykładał i wyjaśniał (por. kan. 747 § 1 KPK). W zadaniu tym ważna rola przypada kobietom. Nowy zbiór prawa kanonicznego mocno osadzony w eklezjologii Soboru Watykańskiego II daje wiele możliwości urzędowej partycypacji w prorockiej misji Chrystusa.

Odnowiony Kodeks Prawa Kanonicznego stwarza kobietom możliwości aktywnego współdziałania ewangelizacyjnego w posłudze słowa Bożego¹⁵. Przepis kanonu 759 postanawia: *Wierni świeccy na mocy chrztu i bierzmowania są świadkami ewangelicznego orędzia przez słowo i przykład życia chrześcijańskiego. Mogą być też powoływani na współpracowników biskupa i prezbiterów w wykonywaniu posługi słowa*¹⁶. Natomiast kan. 758 formalnie sankcjonuje udział m.in. zakonnic w posłudze słowa: *Członkowie instytutów życia konsekrowanego, na mocy własnego poświęcenia się Bogu, w sposób szczególny dają świadectwo Ewangelii i są w odpowiedni sposób powoływani przez biskupa do świadczenia pomocy w głoszeniu Ewangelii*¹⁷.

¹⁵ J. Huels zauważa, że kan. 756-759 sugerują również bardziej ograniczone znaczenie wyrażenia „posługa” niż szeroko rozumiany apostołat. W ścisłym znaczeniu terminu „posługa”, ministrami Słowa właściwie nazwani są tylko ci, którzy są urzędowo wyznaczeni przez kompetentną władzę kościelną w pewien określony sposób, taki jak święcenia w wypadku duchownych, albo przez jakież innej formy delegacji w wypadku laików. *The Ministry of the Divine Word (Canons 756-761)*, „Studia canonica” 23 (1989) vol. 2, s. 336-337.

¹⁶ Por. kan. 211, 225 § 1, 229 § 1; Zob. F. Urrutia, *Le norme generali*. W: *Il nuovo Codice di Diritto Canonico. Studi*, Torino 1985, s. 145; por. E. Adamiak, *Kobieta w tradycji Kościoła Rzymskokatolickiego*, „Ateneum Kapłańskie” 97 (2005) z. 576, s. 310; por. J. Syryjczyk, *Przepowiadanie Słowa Bożego i nauczanie katechetyczne według nowego prawa kościelnego* [w:] *Duszpasterstwo według nowego KPK*, red. J. Syryjczyk, Warszawa 1985, s. 130.

¹⁷ Zob. Syryjczyk, *Przepowiadanie Słowa Bożego*, dz. cyt., s. 130.

Możliwość takiej kooperacji wiąże się z określonymi warunkami. Kan. 230 § 3 *expressis verbis* stanowi, że *świeccy, chociażby nie byli lektorami lub akolitami, mogą wykonywać posługę słowa tam, gdzie to doradza konieczność Kościoła, z braku szafarzy*¹⁸.

Przedsoborowy Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. w kan. 1342 § 23 zabraniał świeckim przepowiadania. Dla nowego zbioru prawa kanonicznego opartego o eklezjologię Soboru Watykańskiego II stał się oczywisty udział kobiet w przepowiadaniu Słowa Bożego w kościołach i kaplicach.

Nowy Kodeks przewiduje bowiem dopuszczenie świeckich *do przepowiadania w kościele lub kaplicy, jeśli w określonych okolicznościach domaga się tego konieczność albo gdy to w szczególnych wypadkach zaleca pożytek, zgodnie z przepisami wydanymi przez Konferencję Episkopatu i z zachowaniem przepisu kan. 767, § 1 (kan. 766)*¹⁹. W przytoczonym przepisie ustawodawca dołączył jednak klauzulę *et salvo can. 767 § 1* wprowadzająca pewne ograniczenie dla świeckich w realizacji posługi przepowiadania. Wspomniany bowiem kan. 767 § 1 zarządza: *Wśród różnych form przepowiadania szczególne miejsce zajmuje homilia. Stanowi ona część samej liturgii i jest zarezerwowana kapłanowi lub diakonowi*. Homilia stanowi zatem rodzaj uprzywilejowanego przepowiadania, stąd nawet biskup diecezjalny nie może dyspensować od przepisu kan. 767 § 1 i zezwalać świeckim na głoszenie homilii podczas Eucharystii, mimo, że zostali dopuszczeni do przepowiadania w kościele lub kaplicy (por. kan. 766)²⁰.

Instrukcja *Ecclesiae de mysterio* stwierdza: *Duch Święty nieprzerwanie odnawiał młodość Kościoła, budząc w wielu świeckich nowe energie świętości i współuczestnictwa. Świadczą o tym między innymi [...] czynny udział świeckich [...] w katechezie*²¹. Istotnie. Prawodawca gwarantuje także szerokie możliwości współpracy kobiet w posłudze katechetycznej. Kan. 774 § 1 proklamuje w sposób ogólny udział kobiet

---

¹⁸ Zob. A. Domasz, *Zdolność wiernych świeckich do przepowiadania słowa Bożego*, „Seminare” 20 (2004) s. 114-115.

¹⁹ Kanon ten nie odnosi się do przepowiadania osób świeckich poza miejscami świętymi np. na ulicach, placach, przy przydrożnych figurach itp. (zob. kan. 759). Biskup diecezjalny odnośnie przepowiadania świeckich poza miejscami świętymi winien wydać szczegółowe normy (por. kan. 772 § 1). Por. A. Kaczor, *Homilia świeckich – dlaczego nie?* [w:] *Kapłaństwo powszechne a kapłaństwo hierarchiczne. Materiały ze spotkania wykładowców prawa kanonicznego (WSD Ojców Franciszkanów. Katowice-Panewniki 16 IV 1998 r.)*, red. A. Kaczor, Lublin 1998, s. 56; por. Domasz, *Zdolność wiernych świeckich*, dz. cyt., s. 118-119; por. Euart, *Parishes without*, dz. cyt., s. 372-373; por. Corecco, *Ius et communio*. t. 2, dz. cyt., s. 310; J. Dyduch, *Udział świeckich w potrójnej misji Chrystusa w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Analecta Cracoviensia” 16 (1984), s. 486.

²⁰ *Należy przyjąć, że kan. 767 § 1 znosi jakiegokolwiek wcześniejsze przepisy, które dopuszczały wiernych nie wyswięconych do głoszenia homilii podczas liturgii Mszy św.* (Instrukcja *Ecclesiae de mysterio* Art. 3 § 1); por. Kaczor, *Homilia świeckich*, dz. cyt., s. 61-64; por. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis sacramentum* (25 marca 2004) nr 161, Poznań 2004 (odtąd: Instrukcja *Redemptionis sacramentum*); por. Domasz, *Zdolność wiernych świeckich*, dz. cyt., s. 121-130.

w katechizacji: *troska o katechezę, pod kierownictwem prawowitej władzy kościelnej, należy do wszystkich członków Kościoła, w części każdemu właściwej*²². Z kolei kan. 804 § 2, mówiąc o osobach wyznaczonych do nauczania religii w szkołach także niekatolickich, wskazuje na przymioty, którymi winny się odznaczać. Są nimi: zdrowa nauka, świadectwo życia chrześcijańskiego i umiejętności pedagogiczne²³. Pomoc katechetyczną winne nieść także zakonnice (por. kan. 778) i członkinie stowarzyszeń życia apostołskiego²⁴. Natomiast przepis kan. 776. zobowiązuje proboszcza do troski o nauczanie katechetyczne dorosłych, młodzieży i dzieci. Aby ten cel osiągnąć powinien skorzystać ze współpracy również członków instytutów życia konsekrowanego oraz stowarzyszeń życia apostołskiego, uwzględniając charakter każdego instytutu oraz wiernych świeckich, głównie katechetów. Wszyscy wymienieni, jeśli tylko nie podlegają prawnej przeszkodzie, powinni chętnie spieszyć mu z pomocą²⁵. Nie trzeba dodawać, iż katecheci urzędowi muszą posiadać misję kanoniczną od ordynariusza miejsca (kan. 804–805)²⁶.

Wśród urzędów dostępnych kobietom należy wskazać zadanie misjonarki i katechistki. Termin *'misjonarz'* – oznacza człowieka wysłanego przez kompetentną władzę w Kościele, by podjął pracę misyjną. Nie jest już ograniczony do duchownych, zakonników albo do ludzi mieszkających poza terenami misyjnymi. Nazwa *'misjonarz'* obecnie obejmuje wszystkich ludzi, którzy obdarzeni odpowiednimi naturalnymi właściwościami, przymiotami serca i umysłu, gotowi są podjąć dzieło misyjne, obojętnie czy to będą miejscowi, czy też obcy: kapłani, osoby zakonne i ludzie świeccy (por. kan. 784)²⁷.

Kobiety mogą również być wysyłane jako katechistki. Doniosłe postanowienie w tym względzie zawiera kan. 785 § 1: *Do realizacji dzieła misyjnego powinni być zaangażowani katechiści, a więc wierni świeccy odpowiednio przygotowani i wyróżniający się życiem chrześcijańskim. Pod kierownictwem misjonarza zajmują się oni przekazywaniem nauki ewangelicznej, organizowaniem życia liturgicznego i prowadzeniem akcji charytatywnej. Ustawodawca dodaje, że katechiści winni otrzymać formację w przeznaczonych do tego szkołach, a gdy takich nie ma, pod kierunkiem misjonarza* (kan. 785 § 2)²⁸.

²¹ Wprowadzenie. „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 19 (1998) nr 12, s. 30.

²² Zob. Blot, *Le curé, pasteur*, dz. cyt., s. 239; por. W. Góralski, *Nauczycielskie zadanie Kościoła* [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, t. 3, Lublin 1986, s. 24.

²³ Góralski. *Nauczycielskie zadanie*, dz. cyt., s. 38-39.

²⁴ Syryjczyk. *Przepowiadanie Słowa Bożego*, dz. cyt., s. 197; por. Fuentes, *The Active Participants*, dz. cyt., s. 379.

²⁵ Por. Syryjczyk. *Przepowiadanie Słowa Bożego*, dz. cyt., s. 137; por. L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, Poznań 1999, s. 116.

²⁶ Zob. Dyduch. *Udział świeckich*, dz. cyt., s. 484.

²⁷ *The canon law letter & spirit a practical guide to the code of canon law. Prepared by the canon law society of Great Britain and Ireland in association with The Canadian Canon Law Society*, rev. F. G. Morrissey, London 1999, s. 432.

²⁸ Zob. tamże, s. 432.

Zdolność świeckich do pełnienia misji katechety w katechizacji przedsakramentalnej proklamuje w sposób ogólny kan. 843 § 2. Przywołany przepis stwierdza, że *duszpasterze oraz inni wierni, w ramach własnej funkcji kościelnej, mają obowiązek troszczyć się, aby ci, którzy proszą o sakramenty, byli do ich przyjęcia przygotowani przez odpowiednią ewangelizację i katechezę, z uwzględnieniem norm wydanych przez kompetentną władzę. Nie trzeba dodawać, iż owi „inni wierni” to również świeckie, czy zakonne katechetki*²⁹.

Otwarta jest następnie dla wiernych świeckich możliwość pełnienia roli katechety w przygotowaniu do konkretnych sakramentów. I tak kan. 851 zarządza, że *sprawowanie chrztu powinno być odpowiednio przygotowane. Zatem dorosły zamierzający przyjąć chrzest winien być dopuszczony do katechumenatu i wedle możliwości przez różne stopnie doprowadzony do wtajemniczenia sakramentalnego* (kan. 851 nr 1). Natomiast *rodzice dziecka chrzczonego, jak również chrzestni, powinni być należycie pouczeni o znaczeniu tego sakramentu i o związanych z nim obowiązkach. Proboszcz winien osobiście lub przez innych zatroszczyć się, ażeby rodziców właściwie przygotować pasterskimi pouczeniami, a także wspólną modlitwą, zbierając razem po kilka rodzin oraz, gdy to możliwe, składając im wizytę* (kan. 851 nr 2)³⁰.

Z kolei norma kanoniczna 1063 stanowi, że *duszpasterze mają obowiązek troszczyć się o to, aby własna wspólnota kościelna świadczyła pomoc wiernym, dzięki której stan małżeński zachowa ducha chrześcijańskiego i będzie się doskonalił*.

Referowany przepis dodaje, że pomoc ta winna być udzielana przede wszystkim: *poprzez przepowiadanie, katechezę odpowiednio przystosowaną dla małoletnich, młodzieży i starszych, także przy użyciu środków społecznego przekazu, dzięki czemu wierni otrzymają pouczenie o znaczeniu małżeństwa chrześcijańskiego, jak również o obowiązkach małżonków i chrześcijańskich rodziców* (kan. 1063 nr 1)³¹. Jest rzeczą bezsporną, że we własnej wspólnocie kościelnej ważne zadania pełni katechetki.

Wydaje się, że numer 4 kan. 1063: *aby własna wspólnota kościelna świadczyła pomoc wiernym, dzięki której stan małżeński zachowa ducha chrześcijańskiego i będzie się doskonalił, przez świadczenie pomocy małżonkom, ażeby wiernie zachowując i chroniąc przymierze małżeńskie, osiągnęli w rodzinie życie coraz bardziej święte i doskonałe*, obejmuje także pracowników różnych kościelnych poradni małżeńskich, gdzie niejednokrotnie prowadzona jest katechizacja dorosłych. Takie rozumowanie zdaje się potwierdzać następna norma, która zobowiązuje ordynariusza miejsca, aby troszczył się o właściwe organizowanie tego rodzaju pomocy (wyliczonych w kan. 1063), po wysłuchaniu także, gdy się to wyda pożyteczne, zdania mężczyzn i kobiet

---

²⁹ Por. P. Hemperek, *Uświęcające zadanie Kościoła [w:] Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego 1983 r.*, Lublin 1986, s. 66.

³⁰ Por. tamże, s. 79-81.

³¹ M. Wilczewska, *Przygotowanie dalsze do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich w świetle prawa kanonicznego obowiązującego w Polsce*, „Ius matrimoniale” 6-7 (1996) t. 1, s. 104-105.

odznaczających się doświadczeniem i biegłością (por. kan. 1064)³². Spośród tych *mężczyzn i kobiet odznaczających się doświadczeniem i biegłością* z pewnością jest wielu pracowników wspomnianych poradni.

Nietrudno zauważyć, że świeccy posiadają także zdolność do współpracy w katechizacji przedmałżeńskiej. Bowiem kan. 1112 § 1 proklamuje: *gdzie nie ma kapłanów i diakonów, biskup diecezjalny, uzyskawszy — po wcześniejszej pozytywnej opinii Konferencji Episkopatu — zezwolenie Stolicy Apostolskiej, może delegować świeckich do asystowania przy zawieraniu małżeństw*. Natomiast § 2 tej normy *expressis verbis* stanowi, że *należy wybrać odpowiedniego świeckiego, który potrafi przygotować nupturientów i właściwie odprawić liturgię zawierania małżeństwa*³³.

Należy też wspomnieć w tym miejscu o szeroko otwartej dla wiernych świeckich możliwości służby słowu Bożemu w środkach społecznego przekazu. Prawodawca kościelny przypomina pasterzom Kościoła, aby w wypełnianiu swojej funkcji, korzystali z prawa przysługującego Kościołowi, posługując się środkami społecznego przekazu (por. kan. 822 § 1). Z kolei pasterze mają pouczać wiernych, że spoczywa na nich obowiązek podejmowania współpracy zmierzającej do tego, by użycie środków społecznego przekazu przepoić duchem ludzkim i chrześcijańskim (por. kan. 822 § 2). Z kolei zaś *wszyscy wierni, w szczególności zaś ci, którzy mają jakiś udział w organizowaniu lub użyciu środków społecznego przekazu, powinni się starać świadczyć pomoc pasterskiej działalności, tak żeby Kościół mógł także poprzez te środki skutecznie wypełniać swoją misję* (kan. 822 § 3)³⁴.

II. UDZIAŁ W POSŁUDZE UŚWIĘCANIA

Laicy realizują misję kapłańsko-uświęcającą, gdyż są obdarzeni godnością kapłańską. Vaticanum II naucza: *Chrystus Pan, Kapłan wzięty spośród ludzi, nowy lud uczynił królestwem i kapłanami Bogu i Ojcu swemu* (KK nr 10). Ochrzczeni, odrodzeni i namaszczeni Duchem Świętym stają się uczestnikami świętego kapłaństwa Chrystusa, zwanego kapłaństwem powszechnym lub wspólnym. Kapłaństwo wspólne wszystkich ochrzczonych i kapłaństwo urzędowe tych, którzy przyjęli święcenia różnią się istotowo, ale są sobie wzajemnie przyporządkowane. Nauczanie to podejmuje i formalizuje KPK promulgowany przez Jana Pawła II w 1983 r. Odnowiony Kodeks Prawa Kanonicznego w przepisach porzucanych w różnych miejscach

³² Na uwagę zasługuje wzmianka kanonu o możliwości skonsultowania się ordynariusza z kompetentnymi osobami świeckimi. Zapewne konkretnym wyrazem pasterskiej troski miejscowego ordynariusza o narzeczonych i małżonków może być wydanie przezeń odnośnych przepisów prawnych. Por. J. Gręźlikowski, *Pasterska troska Kościoła o małżeństwo*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” 74 (1991) nr 1-2 s. 39.

³³ Por. Góralski, *Lud Boży*, dz. cyt., s. 47.

³⁴ Por. Wilczewska, *Przygotowanie dalsze*, dz. cyt., s. 116; por. T. Pawluk, *Środki społecznego przekazu w dyspozycjach KPK*, „Prawo Kanoniczne” 31 (1988) nr 3-4, s. 51.

proklamuje prawdę, że świeccy w tym kobiety, posiadają zdolność do współpracy z hierarchią w wykonywaniu urzędu uswięcania.

W kan. 899 § 2 prawodawca kościelny przypomina, iż w zgromadzeniu eucharystycznym Lud Boży pod przewodnictwem biskupa lub prezbitera oraz wszyscy obecni wierni, czy to duchowni, czy świeccy łączą się w uczestnictwie, każdy we własny sposób, odpowiednio do święceń i zadań liturgicznych. Proklamowana jest tu ogólnie zdolność świeckich do pełnienia dostępnych im zadań liturgicznych³⁵.

Także kan. 785 § 1 implicite zezwala kobietom i mężczyznom świeckim na pełnienie funkcji liturgicznych. Z treści wspomnianej normy wynika bowiem, że katechiści, (a więc wierni świeccy odpowiednio przygotowani i wyróżniający się życiem chrześcijańskim) *zajmują się pod kierownictwem misjonarza [...] organizowaniem życia liturgicznego* (por. kan. 784, 785 § 1)³⁶.

Kan. 230 § 2 uznaje zdolność świeckich zarówno mężczyzn jak i kobiet do czasowego podejmowanie funkcji lektora, komentatora, kantora oraz innych, stosownie do przepisów prawa³⁷. Jeszcze dalej posuwa się kodeks w normie kan. 230 § 3, upoważniając osoby świeckie – bez względu na płeć – do spełniania pewnych funkcji w liturgii, niejako zastępczo, gdy brak tych, którzy przyjęli odnośne święcenia lub posługi. Gdy więc wymaga tego konieczność, świeccy mogą uczestniczyć w posłudze słowa Bożego, przewodniczyć w modlitwach liturgicznych, udzielać chrztu, udzielać Komunii Świętej, stosownie do przepisów prawa³⁸.

Możliwość rozdawania Komunii Świętej przez świeckich mężczyzn i kobiety potwierdza kan. 910 § 2, który nazywa ich szafarzami nadzwyczajnymi. *Cum mente legislatoris: szafarzem nadzwyczajnym Komunii Świętej jest akolita oraz wierny, wyznaczony zgodnie z kan. 230 § 3*³⁹.

³⁵ Por. Corecco, *Ius et communio*. t. 2, dz. cyt., s. 308.

³⁶ Por. H. Stawniak, *Udział małżonków – rodziców w kościelnej posłudze nauczania*, „Prawo Kanoniczne” 37 (1994) nr 1-2, s. 172; por. W. Góralski, *Działalność misyjna Kościoła w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 28 (1985) nr 3-4, s. 36.

³⁷ Odnośnie do dopuszczenia dziewcząt, kobiet, członkiń żeńskich zgromadzeń zakonnych do służby w liturgii obok ministrantów, to biskup diecezjalny jako mederator życia liturgicznego na swoim terytorium ma prawo pozwolić kobietom służyć przy ołtarzu, po wysłuchaniu opinii Konferencji Episkopatu. Zob. *List Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w sprawie ministrantek*, „Wiadomości Diecezji Łowickiej” 11 (2002) nr 2, s. 19-20.

³⁸ Por. Instrukcja *Ecclesiae de mysterio*. Podstawy teologiczne nr 4, art. 1 § 3, art. 8 § 1; Instrukcja *Redemptionis sacramentum* nr 43-44; por. Góralski, *Lud Boży*, dz. cyt., s. 43.

³⁹ Instrukcja *Ecclesiae de mysterio* przypomina: *Należy jednak właściwie stosować przepisy kanoniczne dotyczące nadzwyczajnego szafarza Komunii Świętej, aby nie wywoływać nieporozumień. Stanowią one, że zwyczajnym szafarzem Komunii Świętej jest biskup, prezbiter i diakon (96), natomiast szafarzami nadzwyczajnymi są zarówno oficjalnie ustanowieni akolity, jak wierni upoważnieni do tego zgodnie z kan. 230, § 3. Jeżeli nakazuje to rzeczywista potrzeba, wierny nie wyświęcony może zostać upoważniony przez biskupa, ad actum vel ad tempus lub też na stałe, aby jako szafarz nadzwyczajny rozdawał Komunię Świętą także poza liturgią eucharystyczną, stosując przy tym specjalną liturgiczną formułę błogosławieństwa. W wyjątkowych i nieprzewidzianych przypadkach takiego upoważnienia może udzielić ad actum kapłan przewodniczący liturgii eucharystycznej*

Nowy kodeks przewiduje następnie możliwość udziału osób świeckich w szafarstwie wiatyku. Kan. 911 § 2 zawiera następujące zarządzenie: *W razie konieczności albo za zgodą przynajmniej domyślną proboszcza, kapelana lub przełożonego⁴⁰, których też należy potem powiadomić, powinien to uczynić każdy kapłan lub inny szafarz Komunii Świętej⁴¹.*

Na uwagę zasługuje kodeksowa możliwość udziału osób świeckich, również kobiet (szafarz nadzwyczajny Komunii Świętej lub ktoś inny wyznaczony przez ordynariusza miejsca) w nadzwyczajnym szafarstwie wystawienia i schowania Najświętszego Sakramentu (z wykluczeniem jednak błogosławieństwa) stosownie do przepisów prawa (por. kan. 943)⁴².

Z pewnością doniosłe postanowienie w kwestii ułatwienia kapłanom niewidomym lub dotkniętym inną chorobą zawiera kan. 930 § 2: *Kapłan niewidomy lub złożony inną chorobą godziwie odprawia eucharystyczną Ofiarę, posługując się jakimkolwiek zatwierdzonym formularzem mszalnym; przy obecności, jeśli zachodzi potrzeba, innego kapłana lub diakona albo nawet świeckiego odpowiednio przygotowanego, który mu pomaga⁴³.* Należy dodać, że nie jest dozwolony udział diakonów i laików mający zastąpić kapłana odprawiającego, w jakiejś czynności dla niego zarezerwowanej zwłaszcza w modlitwie eucharystycznej (por. kan. 907)⁴⁴.

Świeccy mają również ważną rolę do spełnienia podczas tak zwanego nabożeństwa bez kapłana (gdy z braku świętego szafarza albo z innej poważnej przyczyny nie można uczestniczyć w Eucharystii) sprawowanego wieczorem dnia poprzedzają-

stycznej (art. 8 § 1); por. Instrukcja *Redemptionis sacramentum* nr 155; por. *Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego*, Poznań 2004, nr 100; zob. szerzej J. Gręźlikowski, *Czy w sytuacji nadzwyczajnej przewodniczący liturgii może poprosić kogoś ze świeckich o pomoc przy rozdawaniu Komunii Świętej?*, „Homo Dei” 75 (2005) nr 3, s. 127-130; zob. szerzej J. Gręźlikowski, *Nadzwyczajny szafarz Komunii Świętej*, „Homo Dei” 72 (2002) nr 4 s. 80-93; por. M. Łaszczuk, *Udział wiernych świeckich w sakramentalnej posłudze kapłanów*, „Ateneum Kapłańskie” 93 (2001) z. 552, s. 294-295; por. Dyduch, *Udział świeckich w potrójnej misji Kościoła*, dz. cyt., s. 47-48; por. Manzanares, *Posługiwanie osób świeckich*, dz. cyt., s. 99-100.

⁴⁰ Chodzi o przełożonych wspólnot w keryckich instytucjach zakonnych lub stowarzyszeniach życia apostołskiego w odniesieniu do wszystkich przebywających w domu.

⁴¹ Inny szafarz Komunii świętej to: biskup, diakon (kan. 910 § 1) jako szafarz zwyczajny i szafarze nadzwyczajni wyznaczeni zgodnie z kan. 230 § 3: lektor, alumn seminarium duchownego, zakonnik, zakonnica, katechista, mężczyzna lub kobieta nie należąca do żadnej grupy wymienionych szafarzy nadzwyczajnych. Ordynariusz miejsca może jednak zlecić udzielanie komunii św. nie zachowując wskazanej kolejności. Por. P. Hemperek, *Uświęcające zadanie Kościoła* [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego 1983 r.*, Lublin 1986, s. 119.

⁴² Zob. Instrukcja *Ecclesiae de mysterio*. Podstawy teologiczne nr 4, art. 1 § 3; por. Corecco, *Ius et communio*. t. 2, dz. cyt., s. 308; por. Hemperek, *Uświęcające zadanie*, dz. cyt., s. 140; M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s. 357-359.

⁴³ Por. Hemperek, *Uświęcające zadanie*, dz. cyt., s. 133.

⁴⁴ Por. L. Mistri, *La funzione di santificare della Chiesa*, W: *Il nuovo Codice di Diritto Canonico. Studi*, Torino 1985, s. 183; por. Instrukcja *Ecclesiae de mysterio* art. 6 § 2; por. Dyduch, *Udział świeckich w potrójnej misji Kościoła*, dz. cyt., s. 46.

cego, bądź w sam dzień świąteczny. Nowy Kodeks Prawa Kanonicznego *bardzo zaleca, ażeby wierni brali udział w liturgii Słowa, gdy jest ona odprawiana w kościele parafialnym lub innym świętym miejscu, albo poświęcali odpowiedni czas na modlitwę indywidualną w rodzinie lub w grupach rodzin* (por. kan. 1248 §) ⁴⁵. Biskup diecezjalny winien wydać stosowne przepisy w tej materii ⁴⁶, w których z pewnością uwzględni ewentualność przewodniczenia liturgii Słowa przez odpowiednią osobę świecką, również kobietę (por. kan. 230 § 2-3). Nie trzeba dodawać, że wspomniani *wierni poświęcający odpowiedni czas na modlitwę indywidualną w rodzinie lub w grupach rodzin* (kan. 1248 § 2) będą to czynić w jakimś stopniu po przewodnictwem określonej osoby świeckiej.

Prawo kanoniczne zawsze dużą wagę przywiązywało do szczególnej odpowiedzialności wszystkich wiernych – duszpasterzy i świeckich, za sakrament chrztu. Norma kanoniczna 861 § 2 stanowi: *Duszpasterze, zwłaszcza zaś proboszcz, powinni zatroszczyć się o to, aby wierni zostali pouczeni o prawidłowym udzielaniu chrztu. Dlatego gdy szafarz zwyczajny jest nieobecny lub ma przeszkodę, chrztu godziwie udziela katecheta albo inna osoba wyznaczona do tej funkcji przez ordynariusza miejsca, a w wypadku konieczności każdy człowiek, mający właściwą intencję* (por. kan. 230 § 3) ⁴⁷.

Wśród urzędów dostępnych osobom świeckim można wymienić także funkcję urzędowego świadka przy zawieraniu małżeństwa. Prawodawca stanowi, że *gdzie nie ma kapłanów i diakonów, biskup diecezjalny, uzyskawszy – po wcześniejszej pozytywnej opinii Konferencji Episkopatu – zezwolenie Stolicy Apostolskiej, może dele-*

⁴⁵ Zob. Ruf, *Das Recht*, dz. cyt., s. 77.

⁴⁶ Instrukcja *Ecclesiae de mysterio* przypomina: *Z powodu braku kapłanów lub diakonów w niektórych miejscach wierni nie wyświęceni przewodniczą obrzędowi niedzielny (por. kan. 1248 § 2). Ta ważna, ale zarazem delikatna postępa sprawowana jest zgodnie z duchem i z dyspozycjami specjalnych przepisów, wydanych przez kompetentną władzę kościelną. Aby przewodniczyć tego rodzaju obrzędowi, wierny nie wyświęcony musi otrzymać specjalne upoważnienie od biskupa, który winien udzielić mu stosownych wskazań dotyczących czasu trwania, miejsca i warunków oraz wyznaczyć kapłana odpowiedzialnego. Tego rodzaju obrzędy, w których należy używać tekstów zatwierdzonych przez kompetentną władzę kościelną, pozostają zawsze rozwiązaniem tymczasowym. Art. 7 § 1-2; por. J. Dyduch, *Udział świeckich w potrójnej misji Kościoła w świetle instrukcji Ecclesiae de mysterio [w:] Kapłaństwo powszechne a kapłaństwo hierarchiczne. Materiały ze spotkania wykładowców prawa kanonicznego (WSD Ojców Franciszkanów. Kato-wice-Panewniki 16 IV 1998 r.)*, red. A Kaczor, Lublin 1998, s. 47.*

⁴⁷ Instrukcja *Ecclesiae de mysterio* pochwała taką postawę. *Co więcej, za godną pochwały uważa działalność tych świeckich, którzy czy to podczas prześladowań, czy na misjach, gdzie nie ma szafarzy zwyczajnych, zabezpieczali i nadal zabezpieczają ciągłość szafowania sakramentu chrztu. Potwierdza także słuszność przepisu kanonu 861, § 2 wyznaczania do tej funkcji katechisty czy innego świeckiego przez ordynariusza miejsca tam, gdzie nie ma szafarzy zwyczajnych lub są przeszkodzeni. Przestrzega jednak przed zbyt szeroką interpretacją przywołanego kanonu i czynienia z niego zwyczaju. W szczególności stwierdza, iż przez nieobecność czy przeszkodzenie szafarza zwyczajnego nie można rozumieć: nadmiaru jego zadań, zamieszkanie poza parafią lub terminy arbitralnie wyznaczane przez rodziny pragnące ochrzcić swoje dzieci (art. 11). Dyduch, *Udział świeckich w potrójnej misji Kościoła*, dz. cyt., s. 48-49.*

gować świeckich do asystowania przy zawieraniu małżeństw (kan. 1112 § 1). Przypomina dalej, że należy wybrać odpowiedniego świeckiego, który potrafi przygotować nupturientów i właściwie odprawić liturgię zawierania małżeństwa (kan. 1112 § 2)⁴⁸.

Tadeusz Pawluk interpretując KPK z 1983 r. wyraża pogląd, że do praw laików, zarówno mężczyzn, jak i kobiet wyliczonych w przepisie kan. 230 § 3 można zaliczyć także udzielanie sakramentaliów. Kan. 1168 zawiera bardziej szczegółową normę w tym względzie stwierdzając: *Zgodnie z księgami liturgicznymi, niektórych sakramentaliów mogą, według zdania ordynariusza miejsca, udzielać także świeccy, posiadający odpowiednie przymioty*⁴⁹. Instrukcja *Ecclesiae de mysterio* przestrzega jednak, że *jeśli wierni nie wyświęceni udzielają sakramentaliów, winni zadbać, aby ich gesty nie były odczytywane jako sprawowanie sakramentów, które są zastrzeżone tylko i wyłącznie dla biskupów i kapłanów*⁵⁰.

Co się tyczy przewodniczenia nabożeństwom żałobnym to J. Dyduch stwierdza: *zarówno projekty jak i nowy Kodeks nie mówią wyraźnie, że świecki może odprawić pogrzeby. Uznano to bowiem za sprawę liturgiczną. Jest tylko podana zasada, że ogólnie rzecz biorąc, pogrzeb powinien być odprawiony we własnej parafii zmarłego (kan. 1177 § 1). Kodeks przewiduje takie sytuacje, kiedy z powodu braku kapłana, a nawet diakona, biskup powierzy troskę o parafię osobom świeckim (kan. 517 § 2). W takiej sytuacji można przypuszczać, iż świecki będzie przewodniczył obrzędowi pogrzebowym, w formie podanej przez Konferencję Biskupią i własnego biskupa (por. *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, s. 17, n. 19*)⁵¹. Natomiast instrukcja *Ecclesiae de mysterio* expressis verbis przypomina, że: *wierni nie wyświęceni mogą przewodniczyć nabożeństwom żałobnym tylko w przypadku rzeczywistego braku wyświęconego szafarza i z zachowaniem odpowiednich przepisów liturgicznych. Do wykonywania tej funkcji powinni być dobrze przygotowani pod względem doktrynalnym i liturgicznym*⁵².*

---

⁴⁸ J. Dyduch komentując Instrukcję *Ecclesiae de mysterio* zauważa: *Delegowanie wiernym świeckim upoważnienia do asystowania przy zawieraniu małżeństw jest sprawą zupełnie wyjątkową i może mieć miejsce wówczas, gdy zachodzi poważny brak kapłanów i diakonów. Takiej delegacji może udzielić jedynie biskup diecezjalny – nigdy kapłan – po uzyskaniu zezwolenia Stolicy Apostolskiej, która wymaga uprzedniej pozytywnej opinii konferencji biskupiej (kan. 1112). Biskup delegując to upoważnienie świeckim zobowiązany jest ponadto zachować normy dotyczące delegacji (kan. 1111 § 2) i udzielać go tylko tym wiernym, którzy są do tego zdolni i należycie przygotowani (kan. 1112 § 2) (Por. Instrukcja *Ecclesiae de mysterio* art. 10). Dyduch, *Udział świeckich w potrójnej misji Kościoła*, dz. cyt., s. 48.*

⁴⁹ Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży*, dz. cyt., s. 50.

⁵⁰ Art. 9 § 1.

⁵¹ Dyduch, *Udział świeckich*, dz. cyt., s. 496.

⁵² Art. 12.

III. UDZIAŁ W POSŁUDZE RZĄDZENIA

Obecny Kodeks mocno inspirowany eklezjologią Soboru Watykańskiego II otwiera dla wiernych świeckich – bez względu na płeć – możliwość partycypacji we władzy rządzenia w Kościele⁵³. Zagadnienie to reguluje kan. 129, który stanowi: *ci, którzy otrzymali święcenia, zdolni są do sprawowania – zgodnie z przepisami prawa – władzy rządzenia, która jest w Kościele z Bożego ustanowienia i nazywana jest również władzą jurysdykcji (kan. 129 § 1). W wykonywaniu tej władzy mogą współdziałać wierni świeccy, zgodnie z przepisami prawa (kan. 129 § 2)*⁵⁴.

Z treści kan. 135 § 1 wynika, że potestas regiminis dzieli się na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. W takiej też kolejności zostanie omówiony udział laików we władzy jurysdykcji.

Prawo kanoniczne przewiduje możliwość wpływu świeckich mężczyzn i kobiet na powstawanie aktów ustawodawczych. Nie trzeba dodawać, iż wszelka władza ustawodawcza w stosunku do całego Kościoła przysługuje jedynie Biskupowi Rzymskiemu i Kolegium Biskupów, w stosunku zaś do Kościołów partykularnych – także biskupom diecezjalnym (i zrównanym z nimi w prawie innym ordynariuszom: prałatom i opatom terytorialnym, wikariuszom i prefektom apostolskim, jak również administratorom apostolskim), Konferencjom Biskupów oraz synodom plenarnym, prowincjalnym i diecezjalnym, to jednak wydaje się słuszne mówienie o jakimś udziale wiernych świeckich, (podobnie zresztą jak i duchownych), w fazie poprzedzającej wydanie przez kompetentny organ określonych aktów ustawodawczych⁵⁵.

⁵³ Złożoną kwestię partycypacji we władzy rządzenia w Kościele wnikliwie rozpatrują J. Krukowski komentatorów R. Sobański. Autorzy ci piszą: *Tytulariuszami władzy rządzenia są ci, którzy otrzymali święcenia: biskupie, prezbiteratu, diakonatu. W jej wykonywaniu wierni świeccy (według kan. 979 § 2 KKKW pozostali wierni) mogą współdziałać zgodnie z normami prawa. Kością niezgody jest znaczenie czasownika „współdziałać” (cooperari). Nie ulega wątpliwości możliwość (oparta na uczestnictwie w kapłańskim, prorockim i królewskim posłannictwie Chrystusa – kan. 204 § 1; por. też kan. 208; 211; 216; 781) wielorakiego współdziałania wiernych świeckich ze sprawującymi władzę rządzenia, a także prawo wszystkich do tego, by ich współdziałanie było respektowane (por. kan. 212 § 3; 275 § 2; 394 § 2; 529 § 2). W KPK nie brak norm gwarantujących rzeczywistości, acz w zróżnicowanym stopniu, wpływ wiernych na akty władzy rządzenia (por. np. kan. 50; 127; 212; 228; 339 § 2; 443 § 4; 463 § 1 n. 5; 512 § 2; 536; 537; 1064; 1263; 1277; 1424, a także 298-311). Problemem spornym jest, czy „współdziałać” można rozumieć jako „uczestniczyć” (partem habere). Zdecydowanie przeczy temu W. Aymans. Większość komentatorów jest jednak – powołując się także na fakty historyczne – zdania, że wierni świeccy mogą otrzymać poszczególne uprawnienia z zakresu władzy rządzenia, jeśli do ich wykonywania nie jest konieczna władza święceń. Według tego stanowiska wiernym świeckim nie przysługuje wprawdzie roszczenie do otrzymania takich uprawnień, co jednak nie przekreśla ich zdolności do ich otrzymania w ograniczonym zakresie. Pogląd taki znajduje poparcie w kan. 1421 § 2, który autorom zaprzeczającym możliwości udziału wiernych świeckich we władzy rządzenia wydaje się nie do pogodzenia z kan. 12. Krukowski, Sobański, *Komentarz*, dz. cyt., s. 214.*

⁵⁴ Por. Instrukcja *Kapłan, pasterz i przewodnik* nr 22-23; Instrukcja *Ecclesiae de mysterio*. Podstawy teologiczne nr 1; por. Blot, *Le curé, pasteur*, dz. cyt., s. 242; por. Corecco, *Ius et communio*. t. 2, dz. cyt., s. 310.

⁵⁵ Por. Góralski, *Udział świeckich w sprawowaniu władzy*, dz. cyt., s. 83.

Odnosi się to najpierw do laików, którzy są członkami lub konsultorami określonych organów Kurii Rzymskiej. Konstytucja Apostolska Jana Pawła II o Kurii Rzymskiej *Pastor Bonus* zarządza: *Dykasterie korzystają nie tylko ze współpracy biskupów, ale także z pomocy wielu innych osób które swoją pracą, często niewidoczną, ale nieprostą i niełatwą, służą urzędowi Piotrowemu.*

Tak więc do pracy w Kurii powoływani są kapłani diecezjalni ze wszelkich części świata którzy, przez udział w kapłaństwie urzędowym złączeni są ściśle z biskupami; zakonnicy, przeważnie kapłani, a także zakonnice, którzy na różne sposoby dostosowują swe życie do rad ewangelicznych, pomnażając w ten sposób dobro Kościoła i dając osobiste świadectwo wobec świata; wreszcie ludzie świeccy, mężczyźni i kobiety, którzy pełnią swój apostołat na mocy Chrztu i Bierzmowania⁵⁶.

Kobiety mogą zostać powołane do udziału w soborze powszechnym z głosem doradczym (kan. 339 § 2), jak również zostać wezwane na synod partykularny (plenarny lub prowincjalny) także tylko z głosem doradczym⁵⁷.

Już samo określenie synodu diecezjalnego będące treścią kan. 460, mianowicie, że *synod diecezjalny jest zebraniem wybranych kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej świadczą pomoc biskupowi diecezjalnemu, świadczy o możliwości wpływu świeckich mężczyzn i kobiet na powstawanie aktów ustawodawczych – statutów synodalnych⁵⁸.*

Wyrazem dowartościowania kobiet jest przepis kan. 463. Według tej normy na synod diecezjalny powinni być wezwani jako członkowie i mają obowiązek w nim uczestniczyć wierni świeccy, także członkowie instytutów życia konsekrowanego, wybrani przez Radę duszpasterską, w sposób i w liczbie do określenia przez biskupa diecezjalnego; albo – tam gdzie nie ma tej Rady – w sposób oznaczony przez biskupa diecezjalnego (§ 1 nr 5), niektórzy przełożeni instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego, które posiadają dom w diecezji, wybrani w liczbie i w sposób określony przez biskupa diecezjalnego (§ 1 nr 9). Ponadto biskup diecezjalny może wezwać na synod diecezjalny w charakterze członków także innych, czy członków instytutów życia konsekrowanego, czy wiernych świeckich (§ 2)⁵⁹.

⁵⁶ Jan Paweł II, Konstytucja Apostolska o Kurii Rzymskiej *Pastor Bonus* (28 czerwca 1988) (odtąd: Konstytucja *Pastor Bonus*) nr 9, AAS 80 (1988), s. 841-912.

⁵⁷ Chodzi o następujące osoby bez święceń, także kobiety: wyżsi przełożeni instytutów zakonnych oraz stowarzyszeń życia apostołskiego (...) tak w odniesieniu do mężczyzn, jak i kobiet (kan. 443 § 3 nr 2), rektorzy uniwersytetów kościelnych i katolickich oraz dziekani wydziałów teologii i prawa kanonicznego, mających siedzibę na danym terytorium (kan. 443 § 3 nr 3), inni wierni, ale w liczbie nie przekraczającej połowy tych, o których w kan. 443 §§ 1-3 (kan. 443 § 4), członkowie Rady duszpasterskiej każdego Kościoła partykularnego tak, by każda z nich wybrała spośród swoich członków w sposób kolegialny i wysłała dwóch przedstawicieli (kan. 443 § 5).

⁵⁸ Zob. T. Rozkrut, *La natura teologico-giuridica del sinodo diocesano*, Romae 1996, s. 63-75.

⁵⁹ Zob. tamże s. 75-79.

Odnowione prawo kanoniczne przewiduje następnie udział kobiet w diecezjalnych radach duszpasterskich (kan. 512, por. kan. 212 § 3, 228 § 2)⁶⁰.

Z kolei prawodawca w kan. 1064 zobowiązuje ordynariusza miejsca do troski o właściwe organizowanie różnych form pomocy dla nupturientów i małżonków (zob. kan. 1063) po wysłuchaniu także, gdy się to wyda pożyteczne, zdania mężczyzn i kobiet odznaczających się doświadczeniem i biegłością (kan. 1064). Pożyteczne i roztropne rady wymienionych osób świeckich z pewnością mogą się przyczynić do wydania przez biskupa diecezjalnego precyzyjnych i skutecznych norm w omawianej tu kwestii⁶¹.

Kodeks z 1983 otworzył duże i nowe możliwości aktywniejszego zaangażowania osób świeckich w życie wspólnoty Kościoła, także w zakresie udziału we władzy wykonawczej, związanej przede wszystkim z wykonywaniem określonych urzędów i funkcji w administracji kościelnej.

Wypada zauważyć, że fundamentalne postanowienie w tym względzie zawiera kan. 228 § 1 proklamujący w sposób ogólny, że *odpowiednio przygotowani świeccy są zdolni, by otrzymać od świętych pasterzy te urzędy kościelne i posługi, które wolno im piastować zgodnie z przepisami prawa*. Pewne jednak urzędy i funkcje pozostają przeznaczone wyłącznie dla duchownych. Wynika to z różnicy zachodzącej pomiędzy powszechnym kapłaństwem wiernych a kapłaństwem sakramentalnym szafarzy. Jednak laicy w poszczególnych przypadkach mają możliwość współpracy w wykonywaniu władzy rządzenia w myśl kan. 129 § 2, jak i samą zdolność do piastowania tych urzędów kościelnych, które zostaną im powierzone przez pasterzy Kościoła, jak to zaznacza kan. 228 § 1⁶².

Świeccy więc mogą piastować urzędy administracyjne w dykasteriach Kurii Rzymskiej. Konstytucja Apostolska Jana Pawła II o Kurii Rzymskiej *Pastor Bonus* postanawia: *tak więc do pracy w Kurii powoływani są [...] wreszcie ludzie świeccy, mężczyźni i kobiety, którzy pełnią swój apostołat na mocy Chrztu i Bierzmowania*⁶³.

Laicy nie są także wykluczeni od urzędu legata papieskiego. Bowiem kan. 363 § 1 nie zawiera zastrzeżenia kanonicznego nie zezwalającego wykonywania zarówno mężczyźnie jak i kobiecie wspomnianego urzędu: *legatom Biskupa Rzymskiego*

⁶⁰ Por. Instrukcja *Ecclesiae de mysterio* art. 5 § 2; zob. M. Fąka, *Zarządzanie diecezją w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 5 (1984), s. 299-300.

⁶¹ W. Góralski komentując ten kanon zauważa, iż: *norma ta powierza więc ordynariuszom miejsc, przede wszystkim – wydaje się – biskupom diecezjalnym i tym, którzy są z nimi zrównani w prawie, troskę o praktyczne organizowanie we własnych jednostkach kościelnych zarówno pomocy duszpasterskiej wobec przygotowujących się do małżeństwa, jak i w stosunku do samych małżonków. Na uwagę zasługuje wzmianka kanonu o możliwości skonsultowania się ordynariusza z kompetentnymi osobami świeckimi. Zapewne konkretnym wyrazem pasterskiej troski miejscowego ordynariusza o narzeczonych i małżonków może być wydanie przezeń odnośnych przepisów prawnych*, W. Góralski, *Małżeństwo [w:] Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, t. 3, Lublin 1986, s. 226; por. Gręźlikowski, *Pasterska troska*, dz. cyt., s. 39.

⁶² Por. Góralski, *Udział świeckich w sprawowaniu władzy*, dz. cyt., s. 84-85.

⁶³ Konstytucja *Pastor Bonus* nr 9.

zleca się funkcję reprezentowania go na sposób stały w Kościołach partykularnych lub także wobec państw i władz publicznych, do których są posyłani. Świeccy, także kobiety, mogą także pełnić obowiązki delegata i obserwatora Stolicy Apostolskiej w organizacjach międzynarodowych albo na konferencjach czy zjazdach międzynarodowych (por. kan. 363 § 2).

Gdy chodzi o regulację prawną dotyczącą udziału laikatu w pełnieniu władzy wykonawczej na poziomie Kościołów partykularnych, to kodeksowe określenie kurii diecezjalnej uświadamia, że *kuria diecezjalna składa się z tych instytucji i osób, które świadczą biskupowi pomoc w zarządzaniu całą diecezją, zwłaszcza w kierowaniu działalnością pasterską, w administrowaniu diecezją [...] (kan. 469)⁶⁴*. Wśród urzędów kurii biskupiej dostępnej świeckim bez względu na płeć jest urząd ekonomy, czyli dyrektora do spraw gospodarczych diecezji. Kan. 494 § 1 nie zastrzega, że ma nim być *duchowny, wymaga jedynie, by była to osoba odznaczająca się biegłością w sprawach gospodarczych i wyróżniająca się rzetelnością⁶⁵*.

Inne kościelne urzędy należące do Kurii Diecezjalnej, które mogą być piastowane przez świeckich obejmują kanclerza, wicekanclerza i notariusza w kurii czy sądzie kościelnym (kan. 482-483). Kodeks we wspomnianych normach nie zastrzega bowiem tych urzędów duchownym⁶⁶.

Dla wiernych świeckich kobiet i mężczyzn nowy kodeks przewiduje następnie udział w kolejalnych organach pomocniczych w wykonywaniu władzy administracyjnej na szczeblu diecezji. Taką możliwość stwarza kan. 228 § 2, w której stwierdza się, że *świeccy odznaczający się odpowiednią wiedzą, roztropnością i uczciwością, są zdolni do tego, by jako biegli lub doradcy świadczyli pomoc pasterzom Kościoła, także w radach działających zgodnie z przepisami prawa (por. kan. 212 § 3)*. Doprecyzowaniem wspomnianego kanonu jest dyspozycja kan. 492 § 1, w której zarządza się: *w każdej diecezji należy ustanowić Radę do spraw ekonomicznych, na czele której stoi biskup lub jego delegat, składającą się z trzech przynajmniej wiernych, biegłych w sprawach ekonomicznych, znających dobrze prawo cywilne i odznaczających się prawością⁶⁷*.

⁶⁴ Zob. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży*, jw. s. 226-227; zob. G. Marchetti, *La curia come organo di partecipazione al ministero pastorale del vescovo diocesano*, „Periodica de re canonica” 89 (2000) nr 4 s. 585.

⁶⁵ Zob. J. Krukowski, *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, Lublin 1985, s. 92; por. tenże, *Struktura kurii diecezjalnej według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Kościół i Prawo”, t. 6, s. 53.

⁶⁶ Gdy chodzi wszakże o notariusza, to w sprawach, w których opinia kapłana może być narażona na niebezpieczeństwo, funkcję tę winien pełnić kapłan, co zaznaczono w kan. 483 § 2. Por. Góralski, *Udział świeckich w sprawowaniu władzy*, jw. s. 86; por. Krukowski, *Struktura kurii*, jw. s. 54-55; por. Amaral, *Świeccy w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., s. 33.

⁶⁷ Wykluczeni są ze składu Rady do spraw ekonomicznych krewni lub powinowaci biskupa, aż do czwartego stopnia (kan. 492 § 3). Zob. T. Rozkrut, *Instytucjonalne formy uczestnictwa i współodpowiedzialności na poziomie Kościoła partykularnego*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 20 (2001) z. 2, s. 73.

Otwarta jest poza tym dla wiernych świeckich droga do udziału w Diecezjalnej Radzie Duszpasterskiej. Z kan. 512 § 1 wynika jednoznacznie, że wspomniana rada, obok duchownych i członków instytutów życia konsekrowanego, powinna skupiać przede wszystkim świeckich, wyznaczonych w sposób określony przez biskupa diecezjalnego⁶⁸.

Wojciech Góralski zauważa, że w wykonywaniu swojej posługi duszpasterskiej, jak również w podejmowaniu aktów administracyjnych biskup może korzystać z pomocy także innych organów doradczych, jakimi są różnego rodzaju komisje, które powinien lub może powołać przy Kurii Diecezjalnej, między innymi Komisja Sztuki Kościelnej, Komisja Budowlana, Komisja Misyjna. Nic nie stoi na przeszkodzie, by na członków tego rodzaju organów mogły być powoływane także osoby świeckie⁶⁹.

Kolekcja z 1983 roku nie eliminuje również kobiet i mężczyzn od członkostwa w Parafialnej Radzie Duszpasterskiej (kan. 536 § 1) i Parafialnej Radzie do Spraw Ekonomicznych (kan. 537)⁷⁰.

Otwarta jest następnie dla kobiet możliwość brania udziału radach ustanowionych przy innych instytucjach kościelnych niż diecezja czy parafia. Kan. 1280 postanawia, iż każda osoba prawna powinna mieć własną radę do spraw ekonomicznych lub przynajmniej dwóch doradców, którzy mają wspierać zarządcę w wypełnianiu jego zadań, zgodnie ze statutami⁷¹. Warto dodać, że w myśl kan. 1279 § 2, że do zarządzania dobrami publicznej osoby prawnej, która z prawa, przepisów fundacyjnych lub własnych statutow, nie posiada własnych zarządców, ordynariusz, któremu dana osoba podlega, powinien wybrać odpowiednie osoby na okres trzech lat; mogą one być ponownie mianowane przez ordynariusza, owymi odpowiednimi osobami mogą być kobiety⁷².

Wraz z kan. 517 § 2 ustawodawca kościelny otworzył możliwość dopuszczania świeckich (także kobiet) do współudziału w trosce o pasterzowanie parafii (tzw. ani-

⁶⁸ Zob. tamże.

⁶⁹ W. Góralski, *Udział świeckich w sprawowaniu władzy*, dz. cyt., s. 87.

⁷⁰ Instrukcja *Ecclesiae de mysterio* przewiduje także, jeśli wymagają tego lokalne okoliczności, aby ordynariusze mogli powołać specjalne zespoły studyjne lub grupy ekspertów w celu rozważenia konkretnych problemów. Nie mogą one jednak stawać się instytucjami równorzędnymi ani podważać autorytetu diecezjalnych rad kapłańskich i duszpasterskich oraz rad parafialnych, ustanowionych przez powszechne prawo Kościoła w kan. 536, § 1 i 537. Jeśli takie struktury powstały w przeszłości jako wyraz lokalnych zwyczajów lub pod wpływem szczególnych okoliczności, należy podjąć stosowne kroki, aby dostosować je do wymogów obowiązującego prawodawstwa kościelnego (por. art 5 § 5); por. Łaszczyk, *Udział wiernych świeckich*, dz. cyt., s. 296-297; por. Dyduch, *Udział świeckich w potrójnej misji Kościoła*, dz. cyt., s. 51.

⁷¹ Por. W. Wójcik, *Dobra doczesne Kościoła [w:] Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, t. 4, Lublin 1987, s. 77-78; por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Dobra doczesne Kościoła. Sankcje w Kościele*, t. 4, Olsztyn 1990 s. 42; por. Adamiak, *Kobieta w tradycji*, dz. cyt., s. 311; por. G. Dammacco, *I beni temporalali nel diritto canonico*, „Prawo Kanoniczne” 43 (2000) nr 3-4, s. 313.

⁷² Por. Dammacco, *I beni temporalali*, dz. cyt., s. 315.

mator działalności duszpasterskiej w parafii⁷³). Jest to możliwe wyłącznie gdy brak kapłanów. Gdy biskup diecezjalny podejmie taką decyzję to powinien ustanowić jakiegoś kapłana, który posiadając władzę i uprawnienia proboszczowskie, kierowałby działalnością pasterską (kan. 517 § 2)⁷⁴.

Wyrazem dowartościowania świeckich mężczyzn i kobiet jest postanowienie kan. 317 § 3, gdzie ustawodawca zaznacza, że w *stowarzyszeniach niekleryckich świeccy mogą pełnić funkcję moderatora. Na to stanowisko nie powinien być wyznaczony kapelan, czyli asystent kościelny, chyba że co innego zastrzegają statuty*⁷⁵.

Wypada zauważyć, iż kobiety mogą być zarządcami pobożnych fundacji (por. kan. 956), jak również na podstawie prawnego tytułu mogą mieć udział w administracji dobrami kościelnymi (por. kan. 1282, 1287 § 1)⁷⁶.

Obecnie obowiązujący Kodeks dopuszcza świeckich – mężczyzn i kobiety do głosu przy mianowaniu na stanowiska kościelne. Jest to niewątpliwie współdziałanie laików w sprawowaniu władzy wykonawczej. I tak w *przypadku mianowania biskupa diecezjalnego lub biskupa koadiutora odnośnie do trzech kandydatów przedstawianych Stolicy Apostolskiej legat papieski, gdy to uzna za wskazane, może wystąpić zdania także pojedynczo i z zachowaniem tajemnicy [...] świeckich odznaczających się mądrością* (kan. 377 § 3)⁷⁷.

Analogicznie kobiety nie są również wykluczone jako konsultantki przy podejmowaniu decyzji o mianowaniu proboszcza (por. kan. 524).

Wreszcie warto podkreślić, że kodeks nie zastrzega urzędu cenzora ksiąg duchownym domagając się wyłącznie od kandydatów na cenzora odpowiedniej wiedzy oraz zdrowej nauki i roztropności (por. kan. 830 § 1). Nic też dziwnego, że funkcję cenzora ksiąg mogą pełnić osoby świeckie, w tym kobiety⁷⁸.

Trzecim wymiarem władzy rządzenia jest władza sądownicza. I tu nowe prawo stwarza kobietom szerokie możliwości udziału we wspomnianej władzy.

Novum kodeksu Jana Pawła II w stosunku do KPK z 1917 r., jest dyspozycja kan. 1421 § 2, w myśl której *Konferencja Episkopatu może zezwolić, by sędziami*

⁷³ Por. Amaral, *Świeccy w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., s. 34.

⁷⁴ Instrukcja *Ecclesiae de mysterio* formę takiej współpracy, przewidzianą w określonych okolicznościach, nazywa nadzwyczajną (art. 4); zob. Euart, *Parishes without*, dz. cyt., s. 369-386; por. Dyduch, *Udział świeckich w potrójnej misji Kościoła*, dz. cyt., s. 49-50; por. E. Szafrowski, *Pozycja proboszcza w prawie kodeksowym*, „Prawo Kanoniczne” 35 (1992) nr 1-2, s. 52-53; por. W. Wójcik, *Pojęcie parafii w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 29 (1986) nr 3-4 s. 71.

⁷⁵ Por. M. Pachnik, *Stowarzyszenia wiernych w Kościele*, „Studia Diecezji Radomskiej”, t. 6, s. 447.

⁷⁶ Zob. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Dobra doczesne*, dz. cyt., s. 43; por. Wójcik, *Dobra doczesne Kościoła*, dz. cyt., s. 76.

⁷⁷ Zob. Góralski, *Udział świeckich w sprawowaniu władzy*, dz. cyt., s. 87.

⁷⁸ Por. H. Misztal, *Cenzura uprzednia pism i druków w Kościele Zachodnim*, Lublin 2001, s. 155-156; por. Amaral, *Świeccy w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., s. 34.

mogli być ustanowieni także świeccy, spośród których w razie konieczności jeden mógłby być powołany celem stworzenia kolegium (por. kan. 391 § 2, 472, 1426 § 1). Przepis ten nie wyklucza z pełnienia tego urzędu kobiet, jeśli spełniają warunki określone prawem (winni być nienaruszonej sławy i doktorami lub przynajmniej licencjatami prawa kanonicznego. Por. kan. 1421 § 3). Należy dodać, że świecki sędzia może pełnić swój urząd tylko w razie konieczności w kolegium razem z sędziami duchownymi⁷⁹.

Wśród urzędów sądowych dostępnych kobietom można wymienić także funkcję promotora sprawiedliwości, czyli rzecznika dobra publicznego (kan. 1430, 1435, 1436)⁸⁰. Jego obowiązkiem jest zabezpieczenie dobra publicznego konkretnych osób oraz całej wspólnoty dotkniętej przez naruszenie prawa w sprawach spornych oraz karnych⁸¹. Winien mieć on kwalifikacje identyczne, co obrońca węzła (por. kan. 1435-1436).

Kobiety mogą także piastować urząd obrońcy węzła, pod warunkiem, że posiadają określone przymioty i kwalifikacje, takie jak: dobra opinia, doktorat lub licencjat prawa kanonicznego, roztropność i gorliwość w zabieganiu o sprawiedliwość (por. kan. 1435)⁸².

Świeccy, w tym kobiety, nie są także wykluczeni od urzędu asesora, czyli doradcy sędziego. Kan. 1424 stanowi, że *sędzia jednoosobowy, w każdej sprawie może sobie dobrać dwóch asesorów, duchownych lub świeckich o sprawdzonym życiu, by mu pomagali*. Przywołany kanon nie wspomina bowiem, że asesorami mogą być tylko mężczyźni⁸³.

Wojciech Góralski zauważa, iż z kanonu 1429 pośrednio wynika, iż *sędzia świecki, występujący w trybunale kolegiálním stosownie do przepisu cytowanego wyżej kan. 1421 § 2, może być wyznaczony przez przewodniczącego tegoż trybunału ponnensem czyli relatorem*⁸⁴.

Kobiety mogą kooperować we władzy sędowniczej pełniąc urząd audytora (kan. 1428 § 2). Winne być jednak osobami odznaczającymi się dobrymi obyczajami, roz-

⁷⁹ Por. Góralski, *Udział świeckich w sprawowaniu władzy*, dz. cyt., s. 87; por. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Dobra doczesne*, dz. cyt., s. 188-189.

⁸⁰ Zob Z. Suchecki, *Rola promotora sprawiedliwości w procesie karnym* [w:] *Semel Deo dedicatum non est ad usum humanos ulteris transferendum. Księga pamiątkowa dedykowana ks. prof. dr. hab. Julianowi Kałowskiemu MIC z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin*, red. J. Wroceński, B. Szewczul, A. Orczykowski, Warszawa 2004, s. 565-566.

⁸¹ Jednak w sprawach karnych duchownych promotorem sprawiedliwości winien być duchowny.

⁸² Por. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Dobra doczesne*, dz. cyt., s. 200-201; por. Góralski, *Udział świeckich w sprawowaniu władzy*, dz. cyt., s. 87-88; por. Corecco, *Ius et communio*. t. 2, dz. cyt., s. 309.

⁸³ Por. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Dobra doczesne*, dz. cyt., s. 191-192; por. Euart, *Parishes without*, dz. cyt., s. 372; por. Amaral, *Świeccy w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., s. 35.

⁸⁴ *Udział świeckich w sprawowaniu władzy*, dz. cyt., s. 88; por. Ruf, *Das Recht*, dz. cyt., s. 76.

troпноścią i wiedzą⁸⁵. W świetle Kodeksu Jana Pawła II osoby świeckie, w tym kobiety, mogą wykonywać zadania notariusza sądowego (por. kan. 1437 § 1)⁸⁶.

Kobiety mają możliwość podejmowania się także funkcji pełnomocnika i adwokata w procesie sądowym. Kan. 1483 postanawia, że *pełnomocnik i adwokat winni być pełnoletni i nienaruszonej sławy. Adwokat ma być ponadto katolikiem, chyba że biskup diecezjalny zezwoli inaczej, doktorem prawa kanonicznego lub skądinąd prawdziwie biegłym i zatwierdzonym przez tegoż biskupa*⁸⁷.

Kan. 228 § 2 stanowi, że świeccy odznaczający się odpowiednią wiedzą, roztropnością i uczciwością, są zdolni do tego, by jako biegli lub doradcy świadczyli pomoc pasterzom Kościoła. W łączności z tym przepisem należy przywołać kan. 1574, w myśl którego *z pomocy biegłych należy skorzystać, ilekroć na podstawie nakazu prawa lub sędziego jest konieczne ich przesłuchanie i opinia, oparte na doświadczeniu lub wiedzy, dla potwierdzenia jakiegoś faktu lub poznania prawdziwej natury jakiejś rzeczy*⁸⁸. Cytowany przepis nie postanawia, że osoba świecka pełniąca zadania biegłego musi być mężczyzną.

Obowiązujący KPK zezwala także świeckim, mężczyznom i kobietom, na przesłuchanie strony i świadka w szczególnej sytuacji, mianowicie, gdy ci *odmawiają stawienia się przed sędzią, by złożyć zeznania* (kan. 1528, por. kan. 1421 § 2). Świecki może pomagać również w przeprowadzeniu dochodzenia wstępnego do procesu karnego (kan. 1717 § 1). Wspomniany kanon nie wyklucza tutaj kobiet. Winny się jednak one odznaczać roztropnością i biegłością w zakresie kanonicznego prawa karnego⁸⁹.

Zarówno mężczyźni jak i kobiety mogą być rzeczoznawcami w procedurach karnych administracyjnych (por. kan. 1718 § 3). Przed wydaniem bowiem dekretów w kwestii wszczęcia procesu w celu wymierzenia albo deklarowania kary, czy zastosowania upomnienia, nagany czy środków pasterskich (por. kan. 1341), czy skierowania sprawy do sądu lub rozpoznania sprawy w sposób administracyjny, ordynariusz, jeżeli to roztropnie uzna, powinien wysłuchać dwóch sędziów lub innych biegłych w prawie (por. kan. 1718 § 1). Kan. 1718 § 3 nie wspomina, że wspomnianymi biegłymi w prawie mają być tylko mężczyźni.

Osoby świeckie – bez względu na płeć – zdolne są także do spełniania funkcji mediatorów w rekursach przeciw dekretem administracyjnym (winny to być poważne osoby dla podjęcia mediacji i rozważania sprawy. Por. kan. 1733 § 1), jak rów-

⁸⁵ Por. Amaral, *Świeccy w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., s. 35.

⁸⁶ Biskup mianuje notariusza albo do wszystkich spraw w kurii, albo tylko do spraw sądowych. Do konkretnej sprawy, spośród prawnie ustanowionych, powołuje go przewodniczący trybunału. Por. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Dobra doczesne*, dz. cyt., s. 201-202.

⁸⁷ Por. Euart, *Parishes without*, dz. cyt., s. 373.

⁸⁸ Por. Corecco, *Ius et communio*. t. 2, dz. cyt., s. 309.

⁸⁹ Por. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Dobra doczesne*, dz. cyt., s. 376-378; por. Corecco, *Ius et communio*. t. 2, dz. cyt., s. 309.

niez być członkami stałego urzędu lub rady diecezjalnej do administracyjnych spraw odwoławczych (kan. 1733 § 2)⁹⁰.

Należy dodać, że osoby świeckie, nie wykluczając kobiet, mogą pełnić niektóre zadania w postępowaniu kanonizacyjnym⁹¹. I tak świecki, nie wykluczając kobiet, może wystąpić w roli postulatora. Postulator winien być biegły w zakresie teologii, prawa kanonicznego i historii oraz znać praktykę Kongregacji⁹². *Normy* upoważniają postulatora, aby za zgodą powoda ustanowił swoich zastępców zwanych wicepostulatorami, którymi analogicznie mogą być również kobiety⁹³.

Kobiety mogą być także biegłymi teologami (cenzorami), których biskup rozpoznający sprawę prosi o sporządzenie opinii opublikowanych pism sługi Bożego⁹⁴, jak również biegłymi historykami z zakresu historii i archiwistyki⁹⁵ oraz biegłymi przy dochodzeniu na temat cudu⁹⁶.

W procesie kanonizacyjnym występuje także notariusz, którym może być kobieta. Sprawę pełnienia funkcji wspomnianego notariusza regulują kanony z kanonicznego procesu zwyczajnego (zob. kan. 1437 i 1475).

*

Zapoznanie się z możliwością udziału kobiet w ministerialnej posłudze w Kościele jaką stwarza nowe prawo kanoniczne, pozwala dostrzec ich wyraźną promocję. Jest to z pewnością krok naprzód w procesie dowartościowania świeckich (w tym kobiet) zainicjowanym przez Sobór Watykański II.

Należy dostrzec, że obowiązujące prawo akcentuje szeroką możliwość podjęcia przez kobiety współpracy z szafarzami w posłudze nauczania, uświęcania i rządzenia.

Uważna lektura przepisów kanonicznych ukazuje niedorzeczność tezy wojującego feminizmu mówiącej o rzekomej, ogromnej dyskryminacji kobiet w Kościele zdominowanym przez mężczyzn i spychaniu kobiet na dalszy plan, jako katolików „drugiej kategorii”.

⁹⁰ Por. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Dobra doczesne*, dz. cyt., s. 391.

⁹¹ Sprawy o kanonizację sług Bożych są uregulowane szczególną ustawą papieską (zob. kan. 1403). Tą ustawą jest Konstytucja Apostolska *Divinus perfectionis Magister* Jana Pawła II z dnia 25 stycznia 1983 r. (AAS 75 (1983), s. 349-355). Dopelnieniem tej ustawy są *Normae* dotyczące dochodzeń przeprowadzanych przez biskupów w sprawach kanonizacyjnych wydane 7 lutego 1983 r. przez Kongregację do Spraw Kanonizacyjnych. (odtąd *Normy*) (AAS 75 (1983), s. 396B – 403).

⁹² *Normy* nr 3a.

⁹³ *Normy* nr 4.

⁹⁴ *Normy* nr 13. Konstytucja Apostolska *Divinus perfectionis Magister* postanawia: *Jeśli Sługa Boży publikował swe pisma, biskup winien zatroszczyć się o to, by zostały one przebadane przez cenzorów teologów* (nr 2, 2).

⁹⁵ *Normy* nr 14 a i b; Konstytucja Apostolska *Divinus perfectionis Magister* nr 2, 3.

⁹⁶ *Normy* nr 33 a, 34 a-b.

W artykule podjęto próbę wykazania, że mimo bezspornej kwestii udzielania święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom, kobiety mają do odegrania swoją istotną rolę w Kościele. Prezentacja uregulowań kanonicznych ukazała, iż kobiety praktycznie mogą kooperować w urzędowej posłudze w Kościele na równi z niewyświęconymi mężczyznami, z jednym wyjątkiem: przyjmowania na stałe przepisany obrzędem liturgicznym posługi lektoratu i akolitatu (kan. 230 § 1).

Obowiązująca regulacja prawna jest więc zachętą dla pasterzy i kobiet do odważniejszego zaangażowania w misję Kościoła, w myśl słów Jana Pawła II: *jest oczywiste, że kobieta winna uczestniczyć w żywej i aktywnej strukturze chrześcijaństwa w taki sposób, by wydobyć te jej możliwości, które jeszcze nie zostały ukazane*⁹⁷.

DIE MÖGLICHKEIT DES ANTEILES DER FRAUEN IM MINISTERIELLEN DIENST IN DER KIRCHE

Der Artikel unter dem Titel *Die Möglichkeit des Anteiles der Frauen im ministeriellen Dienst in der Kirche*, versucht auf den Vorwurf von der angeblichen Diskriminierung der Frauen in der von den Männern beherrschten Kirche, zu antworten.

Es wurden also zuerst die entsprechenden Vorschriften von dem Anteil der Frauen im Dienst des Unterrichtens gezeigt. Man konzentrierte sich nachher auf die Problematik des Anteiles im Amt des Heiligens. Dann lenkte man die Aufmerksamkeit auf den Anteil im Dienst des Regierens.

Die Analyse Kodexe-Vorschriften hat die Falschheit des Vorwurfes von der Diskriminierung der Frauen in der Kirche bewiesen, weil Kodexe-Normen viel Möglichkeiten der Mitarbeit der Frauen im ministeriellen Dienst in der Kirche schaffen.

---

⁹⁷ Jan Paweł II, List Apostolski *Mulieris dignitatem* (15 sierpnia 1988), nr 1, Poznań 1988.